

Katalógustörténet, s ami a történetből következik

„Alapítsunk hírlapkönyvtárat!” – tette közzé nevezetes felhívását Szinnyei József 1880-ban „A Hon” hasábjain. Gyűjtötte, regisztrálta, katalogizálta, repertorizálta is azokat haláláig, majd 50–90 év múltán Dezsényi Béla teremtett nemzetközi viszonylatban is kiválónak tekinthető hírlapkönyvtárt az Országos Széchényi Könyvtárba alapítása óta kötelespéldányként érkező hírlap- és folyóiratdömpingből. Szinnyei is, Dezsényi is igen fontosnak ítélte, hogy a hírlapok, folyóiratok feltárása, katalogizálása naprakésszé váljon, s megfelelően saját koruk könyvtári gyakorlatának, használói igényeinek. Könyvtárosberkekben tudott, hogy a periodikumok feltárása a könyvekénél sokkal nehezebb, egy-egy feldolgozási tétel elvben soha nem befejezett, hiszen az időszaki kiadványokat a végtelen megjelenés szándékával alapítják. Éppen ezért a periodikumok feltáró rendszere minden más dokumentumtípusnál jobban megszenvedti az elméleti és gyakorlati változtatásokat. Talán éppen ezért nem vállalkozik a könyvtárak többsége a periodikumok teljes körű mély feltárására, talán éppen emiatt alakult ki, hogy e dokumentumtípus esetében a nemzeti bibliográfiai rendszerek is csak az egyszeri (és egyszerű) alapadat-regisztrálásra, s a változások követésére vállalkoznak kötelező érvénnyel. Csakhogy ... a nemzeti könyvtárakban ott található a periodikumok sokasága, s ha bibliográfiai szinten nagyon nehéz is a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia létrehozása, ez még nem mentesíti a gyűjtő nemzeti könyvtárt az alól, hogy a periodikumokról korszerű katalógusa legyen, éppen a mindig friss információkat közvetítő időszaki kiadványok keresettségé okán. (De talán az informatika korában a Nemzeti Könyvtár periodikum-katalógusa majdnem helyettesítheti is a nemzeti sajtóbibliográfiát. Avagy ez csak a recenzens valóságtól teljesen elrugaszkodó fantáziaszülte vágya lenne?)

Kocsy Anikó könyve – témáját nem pontosan meghatározó címe ellenére – katalógustörténet, a Szinnyei megálmodta hírlapkönyvtár feltárásának története, olyan történet, amely a jelen problémáit is felveti, s a jövőre kiható javaslatokat is magában rejt. Kimondatlanul is végigvonul a szerző gondolatmenetén, történeti áttekintésén a fenti tétel (azaz a fogalmi, tartalmi változtatások negatív hatásának) bizonyítása. A legfontosabb fogalmi változás az elmúlt évszázadban, hogy amíg Szinnyei József hírlapkönyvtárról beszélt, ma már az időszaki kiadványok teljes köréről vagy on itt szó. Vagyis az ISSN körébe tartozó valamennyi időszakosan megjelenő dokumentum egy kiadványcsoportba tartozik, annak ellenére, hogy ezek műfaja kiadványtipológia szerint nem sorolható egy műfajba, hiszen az időszakosság, a végtelen megjelenésre tervezettség, s a formai külsőségek (számozás, keltezés) kritériumai igencsak eltérő szerkesztési elveket követő kiadványokat mosnak össze, gondoljunk csak a rendszeres kongresszusok kiadványai s a napilapok közötti különbségre.

Kocsy Anikó részletesen bemutatja azokat a katalogizálási törekvéseket, amelyek a hírlapkönyvtár alapítása óta kísérték, a sok kezdeti kísérlettől (kötetnaplótól a müncheni katalógusig). Majd bekövetkezett az egységesítés kívánalma szerinti első rekatalogizálás, a kardex formájú szolgálati katalógusra való áttérés 1950-ben. Ez az egységesítés azonban nem volt végigvihető, hiszen a periodikumok rekatalogizálása nem egy-két éves munka az OSZK-ban levő hatalmas állomány esetében. Majd olyan változások is hátráltatták a hírlaptár feltáró munkáját, mint a Várba költözés, az állományvédelmi mikrofilmzés (szerencsére még időben) elindított programja. 1975-ben fektette le Ferenczy Endrének azokat az alapelveket (az olvasók kiszolgálásának katalógusalapjai, a kurrens és retrospektív sajtóbibliográfia halaszthatatlansága (!!!), a periodikumok feldolgozottsági fokának az információszolgáltatásban szükséges szintre emelése), amelyek alapján megindult és még mindig folyik az időszaki kiadványok egységes formátumban való rekatalogizálása az Országos Széchényi Könyvtárban. Az 1976-ban eldöntött és ekkor már élő nemzetközi szabványt is figyelembe vevő katalogizálási adatok köre, az időszaki kiadványok lezáratlanságából adódó adatok folyamatos vezetése végre reményt adott arra, hogy a Nemzeti Könyvtár periodikumai a könyvekkel azonos minőségben épüljenek be az OSZK katalógusába. Csakhogy az idő telt, a technika is túllépett a kézzel gépelt szolgálati katalóguson, jelentős lépés történt a bibliográfiai regisztrációban, nevezetesen, hogy ma már interneten és CD-n van a „Magyar Nemzeti Bibliográfia. Periodikumok” regisztrációja is.

Kocsy Anikó csak egyetlen mondatban utal rá: az OSZK vezetésének türelme elfogyott, tehát a rekatalogizálás most is le fog állni. Érv van elég, több szinten, többször is feldolgozzák (mikrofilmzés, bibliográfiai osztály) a beérkező periodikumokat. Csakhogy az elektronikus bibliográfiában csak a jelen állapot jelenik meg. S most feltehetjük a kérdést: Magyarországon soha sem lesz teljes körű, a periodikumok valamennyi adatát alapításuktól regisztráló retrospektív és jelen idejű időszaki kiadványok bibliográfiája? Avagy nem lehetne-e annak alapjait legalább megteremteni, ha az OSZK a periodikumok rekatalogizálását két századforduló megélte után egyszer mégiscsak végigvinné, természetesen a mai technikai (gépi és program) körülmények közé helyezve a munkát? A szerző szerint van lehetőség a meglévő katalógus konverziójára is.

Kívánjunk neki szerencsét! (A 13. szám ellenére.)

—ri—ko

(Kocsy Anikó: Periodika-feldolgozás a magyar nemzeti könyvtárban. 1999. Az Országos Széchényi Könyvtár füzetek 13. 76 l.)

Könyv az olvasóktól – az olvasásról

Mosoly, erő, öröm, csoda – ezek a szavak talán csak a mesekönyvek kulcsszavai manapság. Mégsem mesekönyvet akarok most ismertetni, bár sokszor mesékbe illő történeteket olvashatunk az 1991-ben alakult Magyar Olvasástársaság ötödik könyvében. Nem, nem mesekönyv ez, hanem egy könyv a meséről, arról, hogy Csodaországban innen, a való világban is van Csodaország, csak meg kell keresni – s ebben sokaknak „segített a könyv, a mese”, ahogy a könyv címe is jelzi. 1997-ben a Magyar Olvasástársaság, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtári Szekciója és a Könyvtárostanárok Szervezete közösen hirdette meg a hasonló című pályázatot, a beérkezett pályamunkákból válogatott a kötet szerkesztője, Bartos Éva.

Vallomások, emlékezések, élménybeszámolók gyűjteménye ez a könyv, szépsége, hogy minden történet egyedi, s mégis mind ugyanarról szól: az irodalom segítő erejéről. Én, az olvasó, főszereplője vagyok minden egyes írásnak, velem is megtörténnek vagy megtörténhetnek a leírt események, s egyszerre kerülök a könyvben szereplő munka és a szerző által olvasott mű hatása alá.

Nem túloz a szerkesztő, amikor az előszóban az írások „*szinte művészeknek mondható kvalitásairól*” szól. A Nemzedékről nemzedékre című fejezetben felteszi a kérdést egy óvónő: „*Lehet tárgyilagosan, »vallomás« nélkül írni érzelmeinkről, példaképeinkről, az átadás szorító szükségességéről?!*” A kötet szerzői – gyerekek, szülők, nagyszülők, pedagógusok, lelkesek, könyvtárosok, orvosok stb. – megsejtették, hogy nem lehet, a csodákról, amit egy-egy olvasmány tehet az emberben, csak a mesék nyelvéen szólhat hitelesen az ember.

A pályamunkákat közlő első három részben előbb kisgyerekekről olvashatunk, akik megértették, hogy „*éppen olyan fontos a könyvekből okosodni, mint gólokot rúgni*”; majd kamaszokról, akik számára ha nem lett volna egy-egy olvasmány, talán még a fejükben forogott „*önmarcangoló gondolatok is életre kelhetnek volna*”, hogy megsemmisítsék őket, de akiket néha még „*csodálatos szépség emel föl varázsszönyegére és magával repít a mesék elbűvölő világába...*” Felnőttek sokszor évtizedes távlatokba tekintenek vissza, hogy kedvenc olvasmányaikról megállapíthassák: „*Ezek azok a könyvek, amelyekből felismertem – felismerem – önmagam, amelyeknek szereplői én magam voltam – vagyok, eseményei velem történtek – történnek.*” S volt, akinek Reviczky Gyula, volt, akinek Mikes Kelemen, volt, akinek Lázár Ervin, volt, akinek Kosztolányi Dezső segített...

A következő fejezetben anya- és apa-mesékkal találkozunk, történetekkel szülőkről és gyerekekről, akik esténként együtt olvastak/olvasnak vagy találtak/találnak ki meséket, hiszen a közös olvasmányok, közös mesék mintegy hídként kötik össze a generációkat. Tulajdonképpen ennek a hídnak a jelentőségéről szólnak a Nemzedékről nemzedékre fejezetben található írások is.

„*Hivatásosok*”, azaz könyvtárosok, pedagógusok is leírták sokszor szívszorító élményeiket. Szóltak kirekesztett, magányos gyerekekről, akiket egy-egy mese segített, hogy a csoport befogadja őket, sérültekről, betegekről, akik számára a mese,

az olvasás menekülést jelentett, közösségekről, ahol a mese segítségével rendet lehetett tenni.

Külön fejezetbe gyűjtötte a szerkesztő a Biblia rendkívüli erejéről szóló írásokat, a Könyvek, életünk mérföldkövei részben pedig az egy-egy műalkotáshoz kötődő különböző élményekről olvashatunk. A befogadás során az ember értelmezi, újraértelmezi az olvasmányt, hiszen a műalkotás általános mondanivalóján túlmenően saját élethelyzetének, problémáinak megoldását is keresi a műben. Hogy végül mindenki számára megnyugvást nyújthat ugyanaz a könyv, függetlenül kortól, élethelyzettől, noha mindenki számára egy picit mást is jelent, jól példázzák a Garcia Márquez Száz év magányáról, Fekete István regényeiről, Aldrich És lámpást adott kezembe az Úr című könyvéről vagy Porter Az élet ajándéka kötetéről, stb. írott vallomások.

Nemcsak az olvasás révén szabadulhat meg az ember a problémáktól, találhat megnyugvást, vagy választ a kérdéseire. Az utolsó fejezetben olyan esetekről olvashatunk, ahol az alkotó munka, pl. vers-, napló-, meseírás segített egy-egy nehéz időszak túlélésében.

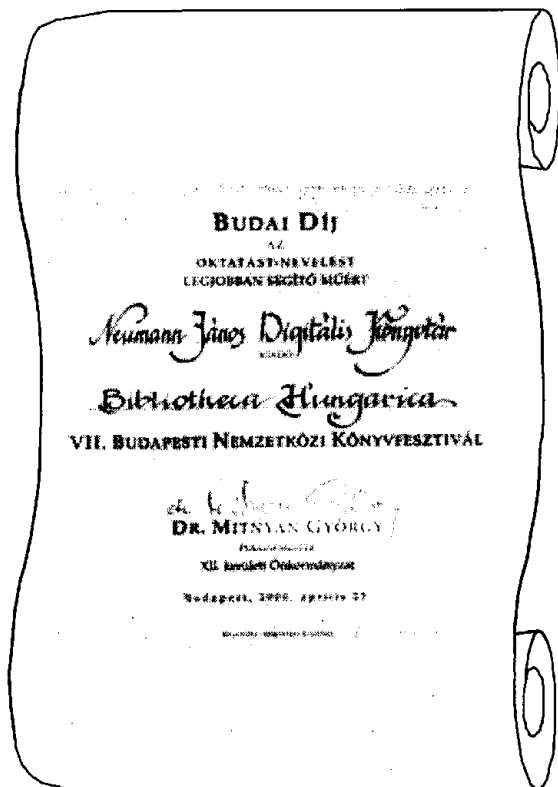
„... mindenkinek, akinek van, adatik, és megszorítottatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, amije van” – olvashatjuk Máté evangéliumában. Az élménybeszámoló végigolvasása után Pápayné Kemenczey Judit záró tanulmánya is ezt érzékelteti velünk (Első olvasmányélményem és akinek köszönhetem). A vallomások önmagukban egy nagyon szép, ideális világot jeleznének, hiszen az írók mindegyike szereti az olvasást, a könyveket – a való világban azonban az olvasók táborával szemben egy sokkal nagyobb tábor áll: a nem olvasóké, s mindaz a segítség, amit az olvasás, a könyv, a mese nyújthat, e nagyobb tábor számára nem, vagy csak kevéssé érték. Egy tizenéves diák írja: *„A könyvek iránt már kiskoromban sem vonzódtam, mert unalmasnak tartottam. [...] Amit olvasok, akár halkan, akár hangosan, nem értem a szövegét”*. Vajon neki és sok másik hasonló helyzetben lévő társának hogyan segíthet, egyáltalán segíthet a könyv, az olvasás? A kérdés is csak homályosan van megfogalmazva a könyvben, választ pedig nem kaphatunk rá, hiszen egészséges tizenéves diákoknak már nem olvashatunk mi segítségnyújtás gyanánt (el sem fogadnák tőlünk), de hiába adunk a kezükbe könyvet, ha úgysem értik a leírt szöveget!

A Segített a könyv, a mese című könyv külön értéke, hogy a számos pozitív példa mellett szól a másik táborról is. Bartos Éva a bevezető tanulmányban (Éltető irodalom) előbb egy ideális világot fest elénk: a gyerekek az óvodában megismerik a mese örömét, majd *„a könyvekkel való kapcsolat az iskolában teljesedik ki, az olvasási készség elsajátítása révén”*, s lassan kialakul a *„felkészült, műélvezetre nyitott befogadó magatartás”*. Kár, hogy mindjárt hozzá kell fűznie, hogy a gyakorlat egy kicsit más, kár, hogy a záró tanulmány példái sem ezt igazolják teljes mértékben. Sok családban megszűntek a meghitt együttlétek, a mesélés, a felolvasások, sokszor a szülői szigor, a rákényszerített feladat elriaszthatja a gyerekeket az olvasástól, a mértéktelen tv-nézés mellett a könyvélmények háttérbe szorulnak. Sok gyerek, aki kicsi korában ámulva hallgatja a szülőket vagy az óvó néni meséit, a későbbiekben lemond az olvasás öröméről: *„Nagyon izgultam, hogy minél előbb megtanuljak olvasni... Most nem szeretek”* – írja egy hatodikos kislány. Kár, hogy azok sem olvashatnak kedvük szerint, akik tudnak, szeretnek olvasni, mert az iskolában a szépirodalom is csak ismeretanyaggá válik, s a gyerekeknek nincs idejük elgondolkodni egy-egy mű csak nekik szóló üzenetén.

Szerencsére vannak olyan felnőttek, akik sokszor ösztönösen könyvvel, mesével, beszélgetéssel, felolvasással segítik a környezetükben élő gyerekeket problémáik megoldásában, vannak olyanok, akik bíznak a könyv segítő erejében, hiszen azok a gyerekek, „*akik kaptak gyermekkorukban olvasmányélményt, mesét, lelki segítséget, később mindig adni akarnak: könyvet, szeretetet, mesét*”. Jó, hogy vannak olyanok, akik mindezt megfogalmazzák, hogy vannak olyan könyvek, amelyek felhívják az olvasás hasznára a figyelmet – és jó, ha vannak olyan pedagógusok, könyvtárosok, szülők, akik elolvassák az ilyen írásokat, hiszen a visszaemlékezések, élménybeszámolók során sok olyan egyszerűnek tűnő módszert tanulhatunk, amellyel szebbé tehetjük a gyerekek jövőjét.

Nagy Júlia

(Segített a könyv, a mese. Vallomások életről, irodalomról, olvasásról. Szerk. Bartos Éva. Budapest, Magyar Olvasástársaság, 1999. 200 p.)

GRATULÁLUNK!